

Joodse auteurs van de tweede generatie: De kinderen van de Holocaustoverlevenden

De verwerking van de Tweede Wereldoorlog in de Nederlandse naoorlogse literatuur beperkt zich niet tot de generatie die de oorlog zelf heeft meegemaakt. Een bijzondere groep binnen de jonge, vanaf 1950 geboren auteurs, vormt de zo genoemde 'tweede generatie' joodse schrijfsters en schrijvers. Deze auteurs hebben de holocaust niet aan den lijve ervaren maar zijn op indirecte wijze toch slachtoffer hiervan geworden omdat het leed van hun ouders, hun ervaring in de concentratiekampen en het verlies van familie blijvende indruk op de kinderen heeft gemaakt. Bij deze groep horen o. a. Jessica Durlacher, Carl Friedman, Arnon Grunberg, Marcel Möring en Leon de Winter. Het bekendst in Duitsland is waarschijnlijk Leon de Winter die vaak als gastcommentator in verschillende kranten en tijdschriften, zoals o.m. in *Der Spiegel* schrijft.

M1: Over Carl Friedman

Carolina Friedman (roepnaam: Carl) werd op 29 april 1952 als dochter van joodse ouders in Eindhoven geboren. Haar familie, die naast de ouders uit nog twee broers bestond, werd beheerst door het concentratiekamp-syndroom van haar vader. In haar schooltijd begon Carl boeken over de Tweede Wereldoorlog te lezen, vooral ooggetuigenverslagen. Na school volgde Friedman een opleiding tot tolk die zij niet beëindigde. Zij woonde lange tijd in Breda waar zij o.m. als journaliste werkte. Zij voedde haar in 1979 geboren zoon alleen op. En om hem te kunnen verzorgen verruilde zij de journalistiek voor het werk als vertaalster. In 1980 bezocht Carl Friedman een aantal voormalige concentratiekampen. Haar indrukken verwerkte zij in een reeks gedichten die gedeeltelijk in literaire tijdschriften gepubliceerd werden. De uitgever Van Oorschot die haar poëzie niet in zijn repertoire wilde opnemen, spoorde haar ertoe aan de roman *Tralievader* te schrijven. Met dit boek debuteerde zij in 1991. In 1992 schreef zij haar tweede roman *Twee koffers vol*, die in 1998 met prominente bezetting (o.a.. Isabella Rosselini, Jeroen Krabbé, Maximilian Schell, Marianne Sägebrect) onder de titel *Left Luggage* (Regie: Jeroen Krabbé) werd verfilmd.

Bron: Deze gegevens baseren op het artikel van G. F. H. Raat over Carl Friedman (nov. 1995) in de losbladige uitgave „Kritisch literatuur lexicon“

M2: Uit de flaptekst van *Tralievader*

Tralievader is een novelle, opgebouwd uit veertig hoofdstukjes, waarin Carl Friedman het dagelijks leven beschrijft van een gezin met drie opgroeiende kinderen na de Tweede Wereldoorlog. In het gezin duurt de oorlog voort omdat de vader, in eindeloze herhaling, moet praten over zijn kampervaringen. Kortweg: hij heeft kamp. De kinderen doen hun best om met hun vader mee te leven, maar hij behandelt hen als vreemden, die hem nooit zullen begrijpen. Hierop reageren zij verschillend. In dit gezin, verscheurd zowel door het verleden als door het heden, is de moeder een rots in de branding. Met deze sobere vertelling, waarin ondanks alles plaats is voor liefde, humor en ontroering, maakt Carl Friedman (1952) haar debuut.

M3: Fragment uit *Tralievader*

Kamp krijg je niet door uit plassen te drinken. Je krijgt geen kamp wanneer je buiten speelt zonder jas aan of wanneer je nooit je handen wast. Ik weet niet waarvan of waarom mijn vader kamp heeft. Ik denk dat hij het heeft omdat hij anders is dan de meeste mensen die ik ken. Doordat hij anders is, is ook mijn moeder anders. En doordat zij allebei anders zijn, zijn Max, Simon en ik anders dan gewone kinderen. huis merk je dat niet,

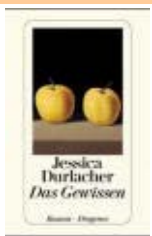
maar op school wel. 'Een meneer die vliegt!' lacht de juffrouw, terwijl zij zich over mijn tekening buigt. 'Hij vliegt niet,' vertel ik, 'hij hangt. Zie maar, hij is dood, zijn tong is blauw. En deze gevangenen moeten voor straf naar hem kijken. Mijn vader staat er ook bij, hier, met die grote oren.' 'Mooi,' zegt de juffrouw. 'Helemaal niet mooi,' zeg ik. 'Want ze hebben honger en nou moeten ze heel lang op hun soep wachten.' Maar zij is al doorgelopen naar het volgende tafeltje. 'Twee kabouters op een paddestoel,' roept zij, terwijl zij in haar handen klapt. 'Dat is pas gezellig!' Nijdig trek ik dikke krassen over mijn tekening en draai het papier om. Wat is er zo

gezellig aan een paar kabouters? Ik teken er veel meer dan twee: vijf in de sneeuw en eentje hoog in de wachttorens.

Bron voor M2 en M3: Friedman, Carl: *Tralievader*, Oorschot B. V. 1991 (M3: blz. 9 f)

M4: Over *Het geweten* van Jessica Durlacher

Zij ziet hem voor het eerst op de universiteit. Net als zij is hij van joodse afkomst. Beide families hebben traumatische herinneringen aan de oorlog, zij ziet in hem een zielsverwant. Met alle kracht stort Edna zich in de noodlottige liefde, waarvan zij denkt dat het de liefde van haar leven is. Een ontroerend boek over een vrouw die nog moet leren haar leven en de liefde in de juiste richting te leiden.

Opmerking: Jessica Durlacher werd 1961 in Amsterdam geboren. Zij is getrouwd met Leon de Winter en heeft twee kinderen. Naast *Het geweten* is ook haar boek *De dochter* in Duitse vertaling verschenen. De auteur is de dochter van socioloog en schrijver G.L. Durlacher, die in 1928 in Baden-Baden is geboren en in 1937

met zijn ouders naar Rotterdam vluchtte. Gerhard Durlacher overleefde als enige van zijn familie het concentratiekamp Auschwitz-Birkenau.

M5: Over de roman *Supertex* en zijn auteur Leon de Winter

Max, een Nederlandse Jood, 36 jaar, erfgenaam van het textielimperium SuperTex moet een bezoek aan een psychoanalyticus brengen nadat hij met zijn Porsche een chassidische jood heeft aangereden, die op weg naar de synagoge was. Hij, die vooralsnog van zijn yuppen-bestaan genoot, wordt plotseling met vragen geconfronteerd: Waarom had hij steeds weer ruzie met zijn vader, die het concentratiekamp nog net overleefde? Wat was voor zijn grote liefde, de sefardische jodin Esther, de aanleiding naar het orthodoxe geloof over te stappen? Waarom wordt zijn broer Boy verliefd op een Marokkaanse Jodin uit een straatarme familie? Het zijn vragen die uiteindelijk tot een vraag leiden: Wat ben ik eigenlijk, een jood een goj, wat is het nut van mijn leven?

Leon de Winter werd in 1954 in 's-Hertogenbosch als zoon van een Nederlandse jood geboren en begon als teenager, na de dood van zijn vader, met schrijven. Hij

werkt sinds 1976 als vrije auteur en filmmaker in Nederland en de Verenigde Staten. Een aantal van zijn romans werden voor bioscoop en tv verfilmd, zoals b.v. *De hemel van Hollywood* door regisseur Sönke Wortmann.

(Bron voor M4 en M5: www.buch.de)

Opdrachten:

1. Leg uit welke problemen en onderwerpen de joodse auteurs van de tweede generatie in hun boeken verwerken.
2. a) Uit welk perspectief wordt het fragment uit *Tralievader* in M3 verteld? b) Leg het effect van het vertelperspectief uit.
3. Beschrijf stijl en taal van fragment M3.
4. In hoeverre is *Tralievader* een autobiografisch verhaal? Motiveer jouw antwoord op basis van M1-M3.
5. Lees een van de boven genoemde boeken (of een van de boeken van Grunberg en Möring) en prepareer een spreekbeurt van ca. tien minuten waarin je ingaat op inhoud, korte analyse van de tekst (b.v. locatie en tijd, opbouw resp. structuur van de roman, hoofdpersonen, onderwerp, stijl, taal) en jouw persoonlijke indruk bij het lezen.

Alternatief bij 5: Lees een van de boven genoemde boeken en schrijf hierover een recensie voor jullie schoolkrant.